

Ataskaita dėl Gruzijos-Rusijos konflikto: „nepastebėtos“ išvados ir „nematomos“ pasekmės Gruzijai

Vytautas Sirijos Gira, Živilė Dambrauskaitė

Šių metų rugsėjo 30 d. nepriklausoma tarptautinė komisija paskelbė Europos Sąjungos (ES) užsakytos ataskaitos išvadas apie 2008 m. Rusijos ir Gruzijos karinio konflikto priežastis. Nepaisant to, kad tiek Rytų, tiek Vakarų žiniasklaidoje šios išvados vadinamos „ilgai lauktomis“ (H. Tagliavini vadovaujama komisija tyrimą pradėjo dar 2008 metų gruodį), oficiali Vakarų reakcija į jas buvo stebėtina tyli. Praėjus beveik mėnesiui po ataskaitos paskelbimo, ji liko iš esmės nepakomentuota nei JAV administracijos atstovų, nei Prancūzijos, kurios prezidentas Nikolas Sarkozy atliko pagrindinio tarpininko vaidmenį Gruzijos ir Rusijos paliaubų procese. Tuo tarpu Vokietijos užsienio reikalų ministras Frankas-Walteris Steinmeieris apsiribojo pareiškimu, kad objektyvi ir subalansuota ataskaita turėtų paskatinti Rusijos ir Gruzijos konflikto suvokimą.

Šioje apžvalgoje siekiama atsakyti į šiuos klausimus: kodėl „ilgai laukta ataskaita“ liko „nepastebėta“, kokių „nematomų“ pasekmių Gruzijos ateičiai gali turėti šios ataskaitos išvados, ką tylą Vakaruose reiškia Gruzijos lūkesčiams dėl narystės NATO ir gilesnio bendradarbiavimo su ES, kaip ataskaitos išvados paveiks Gruzijos santykius su Rusija bei kokių jos turės pasekmių vidiniams politiniams procesams Gruzijoje.

Ataskaitos išvados: faktai, kurie viską paaiškino, tačiau nieko nepakeitė

Pagrindinis nepriklausomo tyrimo, detaliam analizuojančio 2008 m. rugpjūčio mėnesio Rusijos-Gruzijos konflikto priežastis ir eigą, tikslas buvo užkirsti kelią skirtingam su kariniu konfliktu susijusių faktų interpretavimui¹. Atsižvelgiant į tai, kad tiek Gruzija, tiek Rusija buvo iš anksto pareiškusios, kad pripažins šio tyrimo išvadas, ši ataskaita turėjo tapti rimtu postūmiu galutiniam konflikto sureguliuojimui ir sumažinti įtampą Gruzijos ir Rusijos santykiuose, taip užtikrinant, kad bus užkirstas kelias konflikto atsinaujinimui.

---

¹ Charli Carpenter, „Georgia War: Finding The Facts, Losing The Message“.
http://www.rferl.org/content/Finding_The_Facts_Losing_The_Message_/1849595.html.

Gruzijos ir Rusijos 2008 m. karinio konflikto metu įvykdyti tarptautinės teisės pažeidimai

2009 m. rugsėjo 30 d. pasirodžiusioje ataskaitoje teigiama, kad 2008 m. Rusijos ir Gruzijos karinį konfliktą išprovokavo Gruzija, kuri, 2008 m. rugpjūčio 7-8 d. apšaudydama Pietų Osetijos sostinę Cchinvalį, pirmoji nepagrįstai panaudojo karines priemones prieš Pietų Osetijoje esančius rusų taikdarius, todėl Rusija turėjo teisę į savigyną.

Rusija kaltinama tolesniu karinio konflikto eskalavimu, neproporcingu kariniu atsaku ir Gruzijos suvereniteto pažeidimu (intervencija į Gruzijos teritoriją)

Rusijos teiginiai, neva karinė intervencija buvo būtina siekiant apginti Pietų Osetijos ir Rusijos piliečius, neturi pakankamo pagrindo: Gruzija nevykdė genocido prieš Pietų Osetijos ir Abchazijos gyventojus, todėl Rusija neturi teisės remtis Kosovo precedentu.

Tarptautinėje teisėje nėra apibrėžta piliečių gynybos užsienyje karinėmis priemonėmis samprata, todėl Rusijos veiksmai, siekiant apginti piliečius, turėjo apsiriboti piliečių saugumo užtikrinimu arba piliečių evakuacija.

Gruzija neprivalo pripažinti Abchazijos ir Pietų Osetijos gyventojų Rusijos piliečiais, nes Rusijos inicijuotas „pasportizacijos“ (rusiškų pasų išdavimo) procesas Abchazijos ir Pietų Osetijos gyventojams yra neteisėtas ir pažeidžia Gruzijos suverenitetą.

Abchazija ir Pietų Osetija neturėjo jokio teisinio pagrindo atsiskirti nuo Gruzijos, bet kokia trečioji šalis, pripažinusi šių separatistinių darinių nepriklausomybę, pažeidžia tarptautinės teisės normas.

Ataskaitos išvados parodė, kad abi šalys konflikto metu pažeidė tarptautinės teisės principus, tačiau paliko atvirą politinių išvadų klausimą: kuri pusė galiausiai atsakinga už karinį konfliktą: ilgalaikę paramos separatistinėms teritorijoms politiką įgyvendinusi Rusija, ar nepagrįstai karinį konfliktą išprovokavusi Gruzija? Tai, kad nei ataskaita, nei Vakarų lyderiai nepateikė galutinio atsakymo į šį klausimą, leido abiems šalims ataskaitos rezultatus interpretuoti savaip. Maskva teigė, kad ataskaitoje Gruzija aiškiai įvardinama kaip karo iniciatorė. Tbilisis savo ruožtu kategoriškai atmetė tokį Rusijos požiūrį, tvirtindamas, kad ataskaitoje niekur nepasakyta, jog karą pradėjo būtent Gruzija bei nurodydamas į ilgalaikius Rusijos vykdytus geros kaimynystės ir suvereniteto principų pažeidimus.

Analitikai atkreipia dėmesį, kad, nesant aiškumo, ataskaitos išvados tik didina įtampą Gruzijos-Rusijos santykiuose ir suteikia Rusijai pagrindo kelti naujas pretenzijas Gruzijos atžvilgiu bei plėtoti dvišalius santykius su Abchazija ir Pietų

Osetija². Praėjus vos porai dienų po ataskaitos pavišimo, Rusijos užsienio reikalų ministras lankėsi Abchazijoje. Netrukus po to Rusijos vyriausybė patvirtino, kad Rusijos kariniai laivai neutraliais vandenimis lydės įvairią produkciją į Abchaziją tiekiančius laivus, taip siekdami išvengti „Gruzijos provokacijų“. Spalio viduryje Rusijos žinybos pakartotinai apkaltino Gruziją netiesiogine parama Čėčėnijos ir Dagestano kovotojams. Nors santūri Vakarų reakcija sukėlė pirmiausiai Rusijos nepasitenkinimą³, tokioje situacijoje kaip tik Gruzija lieka pralaimėtoja – siekdama reabilituotis Vakarų akyse, Gruzija privalo į Rusijos priekaištus bei elgesį reaguoti nuosaikiai. Tuo tarpu pačios Gruzijos signalai dėl pernelyg veržlios Rusijos politikos separatistinių Abchazijos ir Pietų Osetijos atžvilgiu po Tbilisį diskreditavusios ataskaitos Vakaruose susilauks dar mažiau dėmesio.

Gruzijos santykiai su ES ir NATO

Gruzijos opozicija bei dalis užsienio politikos ekspertų pažymi, kad išaiškinus 2008 m. karinio konflikto aplinkybes, Gruzija žengė didelį žingsnį atgal santykiuose su ES ir NATO. Tačiau pažymėtina, kad akivaizdžių politikos pokyčių Gruzijos atžvilgiu neįvyko. Pagrindinis iššūkis Gruzijos santykiams su ES ir NATO greičiausiai bus sumažėjęs dėmesys ir pasitikėjimas: tarptautinį dėmesį laidavęs karinis konfliktas liko praeityje, ES ir NATO grįžta prie „įprastinių reikalų“ politikos, kurios centre – Rusija.

Nors ataskaita nėra oficialus ES užsienio politikos dokumentas, ES deklaravo ketinanti vadovautis ataskaitos išvadamis kaip savitomis gairėmis, padėsiančiomis formuoti ES užsienio politikos kryptis Pietų Kaukaze ir santykiuose su Rusija⁴. Tačiau tikėtina, kad ES-Gruzijos santykiams 2008 m. rugpjūčio įvykių išaiškinimas lemiamos įtakos neturės: ES kur kas anksčiau buvo nuspręsta, kaip elgtis su Gruzija (ir Rusija) po karinio konflikto. Nepriklausomų ekspertų ataskaita tik patvirtino dar 2008 metų rugsėjį vykusio neeilinio ES viršūnių susitikimo išvadas⁵. Tada kariniai Gruzijos veiksmai buvo įvertinti kaip nepateisinami esamomis aplinkybėmis, o Rusijos atsakas

---

2 David Kakabadze, Marina Vashakmadze, “After Russia-Georgia Report, A Sense Of 'What Now?'”, http://www.rferl.org/content/After_Russia_Georgia_Report_A_Sense_Of_What_Now/1844881.html.

3 Rusijos nuolatinis atstovas NATO Dmitrijus Rogozinas pasiūlė pakviesti nepriklausomos tarptautinės komisijos vadovę Heidi Tagliavini į Euroatlantinės partnerystės tarybos (EAPC) sesiją, kurios ataskaita galėtų išsklaidyti NATO vadovų abejingumą ir pritaikyti griežtas politines sankcijas Gruzijos atžvilgiu. – „Russia wants to summon Tagliavini to Euro-Atlantic Partnership Council”. The Georgian Times, 2009.10.15. <http://www.geotimes.ge/index.php?m=home&newsid=18773>.

4 Pažymėtina, kad ES inicijuotoje karo priešasčių ataskaitoje pripažįstamas Rusijos siekis įsitvirtinti „artimojo užsienio“ (NVS) valstybių erdveje.

5 Analysis: Will anyone care about the Georgia war report? http://georgiandaily.com/index.php?option=com_content&task=view&id=14914&Itemid=65.

įvertintas kaip perdėtas. Tokių išvadų kontekste buvo nutarta Gruziją pakviesti prisijungti prie ES Rytų partnerystės iniciatyvos, o laikinai sustabdytos derybos dėl partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimo su Rusija netrukus buvo atnaujintos, taip „nuraminant“ abi puses. Nėra ženklų, kurie rodytų kokius nors radikalius ES politikos Gruzijos ar Rusijos atžvilgiu pokyčius, o santykinė ES tyla greičiau rodo „Gruzijos-ES santykių nuovargį“, nei pasirengimą pokyčiams.

ES ministrų tarybos pozicija, lydėjusi konflikto priežasčių ataskaitą, atspindėjo norą palikti karinį konfliktą praeityje, o ne galimus politikos pokyčius. Ataskaitos rezultatai turėtų pasitarnauti konfliktų prevencijai diplomatinėmis priemonėmis ateityje (ir galbūt kituose kontekstuose), neakcentuojant išskirtinio ES vaidmens Gruzijos-Rusijos nesutarimų galutiniame sureguliuojime⁶.

Gruzijos padėtis NATO atžvilgiu taip pat panaši. Po nepriklausomos ataskaitos paviešinimo NATO generalinis sekretorius Anders Fogh Rasmussen pakartojo 2008 m. Ukrainai ir Gruzijai duotą pažadą dėl atvirų durų politikos, pabrėždamas, kad jokia valstybė, nesanti NATO nare (taip pat ir Rusija), negali sukliudyti Gruzijos prisijungimui prie NATO, kai pastaroji įgyvendins narystės kriterijus⁷. Kita vertus, akivaizdu, kad Gruzijai dėmesio bus skirta tiek, kiek jo liks nuo Rusijos. Praktinio bendradarbiavimo su Rusija plėtra (bendradarbiavimas Afganistane, bendra kova su terorizmu ir piratavimu) NATO darbotvarkėje šiandien kur kas aukščiau, nei nauja plėtra į Rytus.

Gruzijos teritorinis vientisumas

Ataskaitos išvados teikia mažai vilčių dėl greito ir stabilaus Gruzijos teritorinio vientisumo atkūrimo: Rusija tebelaiko Abchaziją ir Pietų Osetiją savo protektoratais, neįsileidžia tarptautinių stebėtojų ir stengiasi spartinti neteisėtą šių separatistinių regionų nepriklausomybės pripažinimo procesą. Nors Vakarų šalys išlieka pagrindinėmis Gruzijos teritorinio vientisumo gynėjomis, bene vienintele galimybe stabilizuoti padėtį laikomos racionalaus kompromiso tarp Rusijos, Gruzijos ir Vakarų valstybių paieška, įskaitant tarptautinių stebėtojų ir humanitarinės pagalbos įleidimą į Abchaziją ir Pietų Osetiją bei Rusijos priimtų tarptautinių įsipareigojimų vykdymą⁸.

Daugelis požymių rodo, kad Vakarai šiuo metu nėra linkę remti nei vienos iš kraštutinių pozicijų: nei Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybės pripažinimo, nei visiškos jų reintegracijos į Gruzijos teritoriją. Tokia Vakarų pozicija remiasi dviem argumentais: pirma, Gruzijos teritorinė dezintegracija nėra tiesioginis 2008 m. konflikto padarinys, o ilgalaikių procesų rezultatas. Šios problemos sprendimui pirmiausia būtina, kad Rusija nutrauktų

---

⁶ <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/NewsWord/en/er/110370.doc>

⁷ NATO Chief Says Focus On 'Practical Cooperation' With Russia,
<http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2009/10/mil-091010-rferlo1.htm>.

⁸ Ten pat.

dezintegracinės politikos įgyvendinimą, todėl be jos išitraukimo problemos sureguliuavimas yra neįmanomas. Antra, įtampa santykiuose su Rusija prieštarauja Vakarų (ypač JAV) politikos linijai bei interesams. Trečia, šiuo metu visiškai separatistinių teritorijų reintegracija neįmanoma.

JAV, nors ir deklaruojančios paramą Gruzijos teritoriniam vientisumui, siūlo Abchazijai ir Pietų Osetijai suteikti savitos buferinės zonos statusą, kurios klausimai būtų sprendžiami tarptautiniais formatais: JTO, Ženevos procesą ir ESBO⁹. Tokia JAV (šiuo metu bandančių įtraukti Rusiją į Irano branduolinių ambicijų klausimo sprendimą) pozicija iš esmės atitiktų Rusijos interesus. Minėtuose tarptautiniuose formatuose Rusija galėtų, reikalui esant, blokuoti sprendimus arba savaip interpretuoti nutarimus. Tokio tarpinio sprendimo pasirinkimas Gruzijai reiškia status quo užkonservavimą, kuris gali tęstis dešimtmečius.

Ar galimas regioninių jėgų tarpininkavimas? Ataskaitos išvados nubrėžia gana griežtą skiriamąją liniją: Abchazija ir Pietų Osetija neturėjo jokio teisinio pagrindo atsiskirti nuo Gruzijos, o trečioji šalis, pripažinusi šių separatistinių darinių nepriklausomybę, pažeidžia tarptautinės teisės normas. Tokia išvada nubrėžia ribas, kuriomis turi vadovautis galimi „tarpininkai“ Gruzijos santykiuose su Abchazija ir Pietų Osetija. Šių metų rugsėjo 10 d. Venesuelai pripažinus Pietų Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybę, galimybę stiprinti savo ryšius su Abchazija pradėjo svarstyti ir Turkija. Kai kurie Rusijos ekspertai tokį Turkijos sprendimą interpretavo kaip savitą „mainų“ galimybę – mainais į Rusijos pripažinimą Šiaurės Kipro Turkų Respublikai (ŠKTR), Turkija galėtų pripažinti Abchazijos nepriklausomybę¹⁰. Tačiau tokia interpretacija neatitinka tiesos. Ne tik todėl, kad Turkija nepasirengusi dėl ŠKTR rizikuoti savo santykiais su JAV ir ES. Tokie mainai prieštarautų Turkijos interesams daugeliu požiūriu: Turkija Pietų Kaukazą laiko strateginės kaimynystės erdve, Turkijos politika Pietų Kaukazo atžvilgiu ilgą laiką rėmėsi šių valstybių suvereniteto stiprinimu bei ryšių su euroatlantinėmis struktūromis plėtojimu, taip užtikrinant stabilumą regione¹¹. Kitaip tariant, Turkijos interesai Pietų Kaukaze iš esmės priešingi Rusijos interesams: Turkija pati siekia įsitvirtinti kaip regioninė jėga ir tapti tranzitine šalimi Kaspijos jūros baseino energetinių išteklių tiekimui į Europą. Rusijos pozicijų stiprinimas (pripažįstant separatistinių teritorijų nepriklausomybę) prieštarauja Turkijos tikslams¹². Kita vertus, atsižvelgiant į glaudžius Turkijos ekonominius ryšius su Rusija ir vis

---

9 Civil.Ge, „Clinton on ‘Status-Neutral’ Approach to Abkhazia, S.Ossetia”. Civil Georgia, 15 October 2009, <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=21575>>.

10 Paul Globe, „Could Turkey be the Next Country to Recognize Abkhazia?”. The Moscow Times, 16 September 2009, <<http://www.themoscowtimes.com/print/article/383392.html>>.

11 Igor Torbakov, „The Georgia Crisis And Russia-Turkey Relations“, <http://www.jamestown.org/uploads/media/GeorgiaCrisisTorbakov.pdf>.

12 Sinan Ogant, „Does Turkey Recognise Abkhazia In Return For Turkish Republic of Northern Cyprus?”. Turkish Centre for International Relations and Strategic Anglysis, 27 September 2009, <<http://www.turksam.org/en/a248.html>>.

didėjančią energetinę priklausomybę nuo Rusijos energetinių išteklių, Turkijos tarpininkavimas vargu, ar gali būti efektyvus. Rusija turi visas galimybes neutralizuoti Turkijos ambicijas naudodamasi politiniais ir ekonominiais svertais.

Gruzijos vidaus politinė darbotvarkė

Ataskaitos išvadas entuziastingai sutiko Gruzijos opozicinės jėgos, šių metų balandį-liepą vykusių masinių demonstracijų metu nesėkmingai siekusios Gruzijos prezidento Michailo Saakašvilio atstatydinimo. Gruzijos opozicijos lyderių nuomone, ataskaitos išvados gali pasitarnauti pretekstu inicijuoti apkaltą M. Saakašviliui. Kita vertus, tiek ekspertai, tiek pačių opozicinių jėgų atstovai pripažįsta, kad šiuo metu Gruzijos opozicinės jėgos yra pernelyg susiskaldžiusios, kad pajėgtų efektyviai veikti. Buvusio Gruzijos gynybos ministro Iraklio Okruašvilio vadovaujamas „Judėjimas už vieningąją Gruziją“, „Nacionalinis forumas“, buvusios Gruzijos parlamento pirmininkės Nino Burdžanadzės vadovaujamas „Demokratinis judėjimas – Vieninga Gruzija“, buvusios Gruzijos užsienio reikalų ministrės Salomės Zurabišvili vadovaujama „Gruzijos kelio“ partija, Liaudies partija ir Konservatorių partija nuo šių metų lapkričio pradžios ketina pradėti protesto akcijas, siekiant M. Saakašvilio atsistatydinimo. Tačiau likusios Gruzijos opozicinės jėgos jau spėjo pareikšti, kad neprisijungs prie šių protesto akcijų, argumentuodamos, kad, nepaisant žalos Gruzijos valstybingumui ir laisvei, kurią sukėlė Saakašvilio politiniai sprendimai, vyriausybė privalo būti pakeista taikiai, konstituciniu keliu. Ekspertų nuomone, būsimos prieš M. Saakašvilį nukreiptos protesto akcijos greičiausiai patirs fiasko dėl kelių priežasčių: 1) Šiuo metu galima stebėti kur kas didesnę Gruzijos opozicinių jėgų susiskaldymą, nei anksčiau ir nusivylimą nesėkmingais masinių demonstracijų vykusių 2009 m. pavasarį – vasarą rezultatais; 2) H. Tagliavini komisijai paskelbus ataskaitos išvadas, Gruzijos vyriausybė sugebėjo įtikinti visuomenę dėl šios ataskaitos dviprasmiškumo, todėl abejotina, ar opozicijai pavyks mobilizuoti mases¹³.

Apibendrinant galima teigti, kad Šveicarijos diplomatės H. Tagliavini vadovaujamos komisijos ataskaita, užuot įnešusi kokių nors apčiuopiamų pokyčių, atskleidė tam tikrus tarptautinių ir vidinių regioninių bei nacionalinių procesų simptomus:

Vangi reakcija į komisijos išvadas atskleidė, jog ES ir NATO dėmesys Gruzijos klausimams tapo ir veikiausiai išliks mažesnis. Tai kartu reikš ir mažesnę Gruzijos-Rusijos ir separatistinių teritorijų tarpusavio santykių skaidrumą. Dėmesio ir procesų viešumo sumažėjimas pirmiausiai naudingas Rusijai, turinčiai tiesioginių svertų Gruzijos atžvilgiu, ir nenaudingas Gruzijai, kuriai vienintelė galimybė ginti savo interesus yra tarptautinės bendruomenės spaudimas.

---

13 Георгий Двали, „Михаил Саакашвили растерял противников”. Коммерсантъ, № 185 (4240), 06.10.2009, <<http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1250709>>.

Grįžimas prie „įprastinių reikalų“ politikos veikiausiai sąlygos naują Abchazijos ir Pietų Osetijos klausimų iššaldymą. Kartu su Gruzijos euroatlantinės integracijos klausimų poslinkiu į antrąjį planą. Gruzijai tai reiškia tolimesnę įtampą santykiuose su Rusija bei vidaus politinės sistemos įtampą ir nestabilumą.

Ataskaita taip pat tapo Gruzijos vidaus politinės sistemos būklės indikatoriumi: opozicijos susiskaldymas ir dabartinės vyriausybės gebėjimas užsitikrinti visuomenės palaikymą, net esant griežtai kritikai, rodo, kad Gruzijos politiniame gyvenime didelių pokyčių tikėtis neverta.

Nepaisant santūrios Vakarų reakcijos, tikėtina, kad ataskaitos išvados turės nemažai įtakos Ženevos diskusijų 8-ajai sesijai (šiuo metu tai vienintelis tarptautinis forumas, kuriame dalyvauja visos suinteresuotos šalys – ES, ESBO, JTO, JAV Gruzija, Rusija, Abchazija ir Pietų Osetija), kuri prasidės šių metų lapkričio 11 d. Jos metu tikimasi susitarti dėl pagrindinių jėgos nenaudojimo principų, siekiant išplėtoti regioninio saugumo režimo ir humanitarinės apsaugos gaires, galinčias palengvinti Gruzijos santykius su Abchazija, Pietų Osetija ir Rusija. H. Tagliavini vadovaujamos komisijos ataskaitos išvados Ženevos diskusijoms pasitarnautų kaip savitas indikatorius, aiškiai įvardinantis pasitikėjimo priemonių žlugimo priežastis ir preventyvius veiksmus, kurie padėtų išvengti panašaus konflikto pasikartojimo ateityje¹⁴.

---

14 „Geneva, One Year Later: Which Peace for Georgia?“. Civil Georgia, 15 October 2009, <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=21574&search=geneva%20talks>>.